

Mit freundlicher Unterstützung von:

FUNDACJA WSPÓŁPRACY POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG FÜR DEUTSCH-POLNISCHE ZUSAMMENARBEIT

ROBERT BOSCH STIFTUNG

Deutsche
Forschungsgemeinschaft

DFG

Kontakt:

Barbara Lück, Kunstgeschichtliches Seminar der Humboldt-Universität

Tel.: 030/2093-4464, e-mail: barbara.lueck@rz.hu-berlin.de

<http://www2.hu-berlin.de/arhistory/intro.html>

**11. Tagung des Arbeitskreises
deutscher und polnischer Kunsthistoriker
und Denkmalpfleger**

**11 Konferencja Grupy Roboczej
Polskich i Niemieckich Historyków Sztuki
i Konserwatorów Zabytków**

**Visuelle Erinnerungskulturen und Geschichtskonstruktionen
in Deutschland und Polen I: 1800 bis 1939**

**Wizualne konstrukcje historii i pamięci historycznej
w Niemczech i w Polsce. Część I: 1800 – 1939**

Berlin, 29. September – 3. Oktober 2004
veranstaltet vom Kunstgeschichtlichen
Seminar der Humboldt-Universität zu Berlin
unter Mitwirkung des Bundesinstituts für
Kultur und Geschichte der Deutschen im
östlichen Europa, Oldenburg

Berlin, 29 września – 3 października 2004
zorganizowana przez Seminarium Historii
Sztuki Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie
przy udziale Instytutu Federalnego do Badań
nad Kulturą i Historią Niemców w Europie
Wschodniej, Oldenburg

TAGUNGSORT:
Hauptgebäude der Humboldt-Universität
Unter den Linden 6
Senatssaal

MIEJSCE OBRAD:
Budynek Główny Uniwersytetu
Unter den Linden 6
Sala Senatu

Bundesinstitut für
Kultur und Geschichte der
Deutschen im östlichen Europa

Die Tagung findet statt unter der Schirmherrschaft von

Frau Staatsministerin Dr. Christina Weiss
Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien
und

Herrn Waldemar Dąbrowski
Minister für Kultur der Republik Polen

Honorowy patronat nad konferencją sprawują

Pani Minister dr Christina Weiss
Pełnomocnik Rządu Federalnego do spraw Kultury i Mediów

i

Pan Waldemar Dąbrowski
Minister Kultury Rzeczypospolitej Polski

Programm / Program

Mittwoch / Środa 29.09.2004

Ankunft der Teilnehmer im Hotel „Unter den Linden“ / „Ramada“
Przyjazd uczestników do hoteli „Unter den Linden“ / „Ramada“

Ab / od 19:00 Tagungsbüro im Hotel „Ramada“ / Biuro konferencji w hotelu „Ramada“

Donnerstag / Czwartek 30.09.2004

9:00 Begrüßung und Eröffnung der Tagung / Powitanie i otwarcie konferencji

9:30 Adam S. Labuda (Berlin) Einleitung in die Tagung / Wprowadzenie

Historie und Zeitgeschichte in der Kunst des 19. Jahrhunderts

Historia przeszła i współczesna w sztuce XIX wieku

(Sektionsleitung / Przewodniczący Sekcji: Prof. Dr. Dethard von Winterfeld)

9:50 Tatjana und Michael F. Zimmermann (Erfurt und Eichstätt):
,eine Art Nirgendwo‘ - Polens Ortlosigkeit in der Phantasie des 19. Jahrhunderts
,Nigdzie‘ – nieokreślone miejsce Polski w wyobraźni wieku XIX

10:30 Aleksandra Idzior (Vancouver):
From History to Myth: the Manufacture of Heroism in Piotr Michałowski's *Samosierra*
in the Context of Works by Adolf Menzel and Emanuel Leutze
Od historii do mitu: tworzenie bohaterskiego losu w Piotra Michałowskiego
Samosierzrze w kontekście dzieł Adolfa Menzla i Emanuela Leutze

11:00 Diskussion / Dyskusja

11:30 Pause / Przerwa

11:45 Michał Mencfel (Posen/Poznań):
Jan Matejkos *Schlacht am Tannenberg* und ihre Rezeption im 19. und 20. Jahrhundert
Grunwald Jana Matejki i recepcja dzieła w wieku XIX i XX

12:15 Diskussion / Dyskusja

12:30 Rainer Sachs (Breslau/Wrocław):

Das Volk steht auf, der Sturm bricht los. Schlesiens Kunst und Kunsthandwerk und die Befreiungskriege

Naród powstaje, rozpętuje się burza. Sztuka i rzemiosło artystyczne na Śląsku i wojny wyzwolenicze

13:00 Frank Martin (Berlin):

Historische und religiöse Bekenntnisse in den Glasmalereien der Ev. Marienkirche Liegnitz

Historyczne i konfesyjne programy w witrażach w kościele ewangelickim w Legnicy

13:30 Diskussion / Dyskusja

14:00 Mittagspause / Przerwa obiadowa

Die Brüder Raczyński / Bracia Raczyńscy

(Sektionsleitung / Przewodniczący Sekcji: Prof. Dr. Andrzej Tomaszewski)

15:30 Jarosław Jarzewicz (Posen/Poznań):

Römisch-gotischer Erinnerungstempel oder private Memorialkirche: Die Kirche in Rogalin, dem Familiensitz der Raczyńskis

Rzymsko-gotycka świątynia wspomnień albo kościół upamiętniający w Rogalinie - rodowej siedzibie Raczyńskich

16:00 Elise Grauer (Berlin):

Tradition als Konstrukt - Athanasius Raczyńskis Galerien in Polen und Preußen

Tworzenie tradycji – galerie Atanazego Raczyńskiego w Polsce i w Królestwie Pruskim

16:30 Stefan Trinks (Berlin):

Die Geschichtskonstruktionen in den Illustrationen zu Athanasius von Raczyńskis „Geschichte der neueren deutschen Kunst“

Konstrukcje historii w ilustracjach do Atanazego Raczyńskiego „Geschichte der neueren deutschen Kunst“

17:00 Diskussion / Dyskusja

17:30 Pause / Przerwa

Abendvortrag / Odczyt wieczorny

In Zusammenarbeit mit dem Deutschen Kulturforum östliches Europa
Wspólnie z Niemieckim Forum Kultury Europy Środkowej i Wschodniej

19:00 Étienne François (Berlin):

Geteilte Erinnerungsorte, europäische Erinnerungsorte

Miejsca pamięci podzielone, europejskie miejsca pamięci

Freitag / Piątek, 1.10.2004

Erinnerungsorte / Miejsca pamięci

(Sektionsleitung / Przewodnicząca Sekcji: Prof. Dr. Ewa Chojecka)

9:00 Stefan Laube (Berlin):

Katedra gnieźnieńska – Schlosskirche Wittenberg. Erinnerungsorte sakraler Nation oder nationaler Religion zwischen Napoleon und Erstem Weltkrieg

Katedra gnieźnieńska – Schlosskirche Wittenberg. Miejsca pamięci uświęconego narodu bądź narodowej religii między czasami Napoleona i I wojną światową

9:30 Maximilian Eiden (Berlin):

Jahrhundertfeiern und Jahrhundertdenkmäler der „Befreiungskriege“ in Leipzig und Breslau – gegenläufige nationale Erinnerungsprojekte

Obchody Stulecia i pomniki z okazji rocznicy stulecia „wojen wyzwoleniczych“ w Lipsku i Wrocławiu – dwa przeciwstawne projekty upamiętniania historii

10:00 Diskussion / Dyskusja

10:15 Pause / Przerwa

Kunstgewerbe, Fest- und Alltagskultur / Rzemiosło artystyczne, kultura święta i dnia codziennego

(Sektionsleitung / Przewodniczący Sekcji: Prof. Dr. Wojciech Bałus)

10:45 Piotr Korduba (Posen/Poznań):

Danziger Möbel und Innenräume im 19. und 20. Jahrhundert und ihre polnischen und deutschen Konnotationen

Wnętrza i meble gdańskie w 19 i 20 wieku i ich polskie i niemieckie konotacje

11:15 Konrad Vanja (Berlin):

Vivatbänder als Memorialzeichen

Wstęgi „wivatowe“ jako znaki pamiątkowe

11:45 Diskussion / Dyskusja

12:00 Roger Pilachowski (Marburg):

Polnische National-Ikonographie zwischen historischer Legitimation und politischer Konsensstiftung 1914 – 1918

Polska ikonografia narodowa: między historyczną legitymizacją a polityczną zgodą 1914-1918

12:30 Susanne Peters-Schildgen (Herne):

Kultur- und Traditionsgut polnischsprachiger Zuwanderer in der sich entwickelnden Industriegesellschaft des Ruhrgebiets

Kultura i tradycja polskich emigrantów w społeczeństwie industrialnym Zagłębia Ruhry

13:00 Diskussion / Dyskusja

13:15 Mittagspause / Przerwa obiadowa

Städtebilder zwischen Polen und Deutschland / Obrazy miast między Polską i Niemcami

(Sektionsleitung / Przewodnicząca Sekcji: Dr. Beate Störtkuhl)

14:45 Hanna Brendel (Posen/Poznań):

Anders wohnen – formale, kulturelle oder nationale Differenzen im Wohnbauwesen Posen 1914-1920

Mieszkać inaczej – różnice formalne, kulturowe czy narodowe w budownictwie mieszkaniowym Poznania ok. I wojny światowej

15:05 Szymon Piotr Kubiak (Posen/Poznań):

Ein neues Gesicht für die wilhelminische Stadt. Die Posener Architektur und ihre Gestalter in der Zeit der Zweiten Republik Polen (1918-1939)

O nowe oblicze wilhelmińskiego miasta. Architektura w Poznaniu w okresie międzywojennym (1918-1939)

15:25 Diskussion / Dyskusja

15:40 Birte Pusback (Hamburg):

Deutsches Danzig – Polski Gdańsk. Das Ringen um die kulturelle Deutungshoheit in Architektur-Bildbänden 1919-1939

Deutsches Danzig – Polski Gdańsk. Walka o kulturalną dominację w albumach o architekturze w latach 1919-1939

16:10 Marina Dmitrieva (Leipzig/Lipsk):

Drei Gesichter der Stadt Wilna in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts (eine deutsche, polnische und jüdische Stadt)

Trzy oblicza Wilna w pierwszej połowie XX wieku (miasto polskie, niemieckie i żydowskie)

16:40 Diskussion / Dyskusja

17:00 Pause

Denkmäler I. Teil / Pomniki. Cz. 1

(Sektionsleitung / Przewodniczący Sekcji: Prof. Dr. Jerzy Malinowski)

17:30 Stefan Dyroff (Frankfurt/O.):

Der Umgang mit der von Deutschland hinterlassenen Denkmallandschaft in den polnischen Westprovinzen der Zwischenkriegszeit: Zwischen Akkulturation, „Entdeutschung“ und Pragmatismus

Pomniki niemieckie na polskich ziemiach zachodnich w okresie międzywojennym. Między akulturacją, „odniemczaniem“ i postawami pragmatycznymi

18:00 Diskussion / Dyskusja

18:15 Claudia Czok (Berlin):

Das Kopernikus-Standbild von Christian Friedrich Tieck (1851/53) in Thorn. Ein Denkmal und die Suche nach europäischer Vergangenheit

Posąg Kopernika Christiana Friedricha Tiecka (1851/53) w Toruniu. Pomnik i poszukiwanie europejskiej przeszłości.

18:45 Michał Woźniak (Marienburg/Thorn–Malbork/Toruń):

Das Denkmal Friedrichs des Großen und die Wiederherstellung der Marienburg
Pomnik Fryderyka Wielkiego i odbudowa Malborka

19:15 Diskussion / Dyskusja

20:15 ***Buchpräsentation / Prezentacja książek***

Samstag / Sobota 2.10.2004

Denkmäler II. Teil / Pomniki. Cz. 2

(Sektionsleitung / Przewodnicząca Sekcji: Dr. Małgorzata Omilanowska)

- 9:00** Rafał Makoła (Stettin/Szczecin):
Der Bismarckturm in Stettin als Beispiel der Entstehung neuer Erinnerungsstätten im wilhelminischen Deutschland
Wieża Bismarcka w Szczecinie jako przykład tworzenia nowych miejsc pamięci w wilhelmińskich Niemczech
- 9:30** Tadeusz J. Żuchowski (Thorn/Posen–Toruń/Poznań):
Das Tannenberg / Grunwald-Denkmal in Krakau
Pomnik Grunwaldzki w Krakowie
- 10:00** Andrzej Szczerski (Krakau/Kraków):
Nationalism and Funerals – commemorations of Józef Piłsudski and Paul Hindenburg in the 1930s
Nacjonalizm i pogrzeby - uroczystości ku czci Paula Hindenburga i Józefa Piłsudskiego w latach 30- tych
- 10:30** Diskussion / Dyskusja
- 11:00** Pause / Przerwa
- Deutsch-polnische Ikonographie 1919-1939 / Ikonografia polsko-niemiecka w latach 1919-1945*
(Sektionsleitung / Przewodnicząca Sekcji: Prof. Dr. Michaela Marek)
- 11:30** Robert Born (Berlin):
Germanen und Slawen. Strategien und Formen der Vermittlung bis 1939
Germanie i Słowianie. Strategie i formy prezentacji w sztuce i wystawiennictwie do 1939 roku
- 12:00** Diana Codogni-Łańcucka (Breslau/Wrocław):
Rübezahl im Reich der Kunstpolitik. Visualisierung der schlesischen Vergangenheit in der Kunst des Nationalsozialismus
Liczyrzępa w królestwie sztuki i polityki. Obrazowanie śląskiej przeszłości w sztuce narodowego socjalizmu

- 12:15** Piotr Piotrowski (Posen/Poznań):
„Drang nach Westen”. Visual Strategies of Polish Right-Wing Western Politics in the 1930s
“Drang nach Westen”. Strategie wizualne w zachodniej polityce polskiej prawicy w latach 30-tych

12:30 Diskussion / Dyskusja

- 12:45** Jacek Friedrich (Danzig/Gdańsk):
The paintings in the assembly hall of the Polish Grammar School in Danzig
Dekoracja malarska Gimnazjum Polskiego im. Józefa Piłsudskiego w Gdańsku.

13:15 Diskussion / Dyskusja

13:45 Mittagspause / Przerwa obiadowa

Informationsbörse / Giełda informacyjna

(Sektionsleitung / Przewodniczący Sekcji: Dr. Dietmar Popp)

- 16:00** Christofer Hermann (Allenstein/Olsztyn):
Die mittelalterliche Architektur im Gebiet der ehemaligen preußischen Bistümer.
Ergebnisbericht eines abgeschlossenen Habilitationsprojektes
Średniowieczna architektura na obszarze byłych pruskich biskupstw. Wyniki zakończonego projektu habilitacyjnego
- 16:15** Jakub Kostowski (Breslau/Wrocław):
Die Breslauer Werkstatt von Jakob Beinhart. Ein Beitrag zur Werkstatt-Monographie
Wrocławski warsztat Jakuba Beinharta – przyczynek do monografii
- 16:30** Diskussion / Dyskusja
- 16:45** Isabella Woldt (Hamburg):
Höfische Architektur im Spannungsfeld absolutistischer Politik. Jan III. Sobieskis königliche Residenz in Wilanów im Kontext europäischer Baukunst und Kunstpolitik des 17. Jahrhunderts
Architektura dworska i absolutyzm. Królewska rezydencja Jana III Sobieskiego w Wilanowie w kontekście budownictwa i polityki artystycznej w Europie w XVII stuleciu

17:00 Carola Zimmermann (Berlin):
Die Bauten von Carl Gotthard Langhans in seiner Zeit als Direktor des
Oberhofbauamtes in Berlin
Budowle Carla Gottharda Langhansa w czasie jego działalności jako dyrektora
Nadwornego Urzędu Budowlanego w Berlinie

17:45 Diskussion / Dyskusja

17:30 Pause / Przerwa

17:45 Iwona Jastrzębska-Puzowska (Bromberg/Bydgoszcz):
Der Bromberger Architekt Fritz Weidner – seine Kunstauffassung und seine Werke
Bydgoski architekt Fritz Weidner – jego koncepcja sztuki i działalność

18:00 Ksenia Stanicka-Brzezicka (Breslau/Wrocław):
Vorstellung der Dissertation “Vereinigung der Schlesischen Künstlerinnen”
Prezentacja pracy doktorskiej „Stowarzyszenie Artystek Śląskich“

18:15 Sabine Arend (Berlin):
Studien zur Ostforschung: Personen, Institutionen, Netzwerke
Studia nad „badaniami wschodnimi“. Osoby, instytucje, powiązania

18:30 Diskussion / Dyskusja

18:45 Herle Forbrich (Berlin):
Herrenhäuser ohne Herren? - Geschichtsorte im ostelbischen Raum 1945 - 1990
Domy pańskie bez swych panów? – miejsca historyczne na wschód od Łaby
w latach 1945-1990

19:00 Arnold Bartetzky (Leipzig/Lipsk):
Visuelle Repräsentation des Staates in Polen und anderen postsozialistischen Staaten
seit 1989
Reprezentacja wizualna państwa w Polsce i w innych krajach postsocjalistycznych po
1989 roku

19:15 Diskussion / Dyskusja

Sonntag / Niedziela 3.10.2004

9:00 Exkursion „Polen-Deutschland. Eine Spurensuche in Berlin“ (veranstaltet vom
Landesdenkmalamt Berlin)

Wycieczka „Polska-Niemcy. W poszukiwaniu śladów w Berlinie“ (zorganizowana przez
Krajowy Urząd Konserwatorski w Berlinie)

14:00 Ende der Tagung / Zakończenie konferencji